

Városhörténeti KI MIT TUD?

Örömmel jelenthetjük, hogy ezen a héten már nyolc levelet hozott a posta, bő- séges válaszokkal és kérdé- sekkel. Ez körülbelül any- nyi, amennyire számíthat- tunk, s amennyit egy-egy cikkünkben még föl is tu- dunk dolgozni. **Hajdú Dezső** (Kiskundorozsma, Úttörő u. 39.) örömmel köszönti új so- rozatunkat, s azt írja, „fi- gyelemmel és érdeklődéssel” olvassa, mert szereti az ilyen tárgyú írásokat. **Pusztai József** (Lenin krt. 38.) helyes kezdeményezésnek tartja a so- rozatunkat, s különösen a munkásmozgalmi harcok életrajzáinak alaposabb meg- ismerését, megismertetését várja tőle. **Kelemen Gábor** (Tolbuhin sugárút 8.) első

cikkünk kérdéseit „elvontsa- guk” miatt bírálja; úgy tar- ja, keveseket érdekelhet, pe- dig ő, mint idegenvezető, a Város szülötte, „annak min- den részét megismerni aka- ró, szinte minden téglat és cserepet, minden kapcsoló- dó személyt és eseményt szá- montartó, sőt talán elfogult szegedi vagyok”. „Remélem — fejezi be levelét —, sike- rül a formát és a kérdése- ket közérthetőbbé és közér- deklődést kiváltóvá tenni.” Erre csak annyi a válaszuk: olvasóinkon múlik elsősor- ban, hiszen a kezdő kérdé- sek fölvetése után a továb- biakat tőlük várjuk. Mint ahogy a mostani levelek- ben már kaptunk is ilyen- ket, Kelemen Gábertól is.

Válaszok az eddigi kérdésekre

Az 1. kérdésre: Szentirmai (Pollák) Béla vezette az első szegedi május elsejei de- monstrációt résztvevőket a Kállay-ligetbe. Valószínűleg a franciák gyarmati fogsá- gában pusztult el, idegen- ben, ismeretlenül, a húszas évek elején. (Pusztai József.)

A 3. kérdésre: Az 1850. nov. 23-i 460/1850. sz. ren- delet honosította meg ha- zánkban a hűsgyaszatási adót. Ezt az 1875. évi XXVIII. törvénycikk újra szabályozta. Mellékletként kiadott árszabásában 13/c alatt külön szerepel a csir- ke, tyúk, galamb adója. Ez időben az önálló közigazga- tási területeknek vámszedé- si joguk volt. Szegeden is a körtöltések mellett az or- száगतakon vámházak állót- tak (sárga épületeik ma is állnak). Ez a bevételi vá- m a fogyasztási adónak egy sa- játos faja volt, s később, amikor váms jellege meg- szűnt, fogyasztási adóként szabályozták. Kiss-Szigethy —Tonelli Szeged c. könyve 57. lapján az 1906. évről ír- ja: „Eltörlik a csirkeadót, ami Szegednek különös spe- cialitása volt, és a tanyaiak hosszas küzdelmére, elége- detlenségére adott számta- lan okot Szeged városát ugyanis tudvalevőleg a ta- nya élelmezi. Heti piacos na- pokon kívülről jönnek be száz-számra a hosszú kocsi- sorok. A vámháznál pedig megállítottak minden kocsit, és számbavették, ki meny- nyi baromfit hoz be, aszerint vámozták meg... Hozott pe- dig ez az adó a városnak összesen 22 000 forint évi jö- vedelmet. Fodor Károly ta- nácsnok aztán úgy oldotta meg a gyűlölt váms kérdését, hogy a csirke nem esik fo- gyasztási illeték alá, hanem

helypénzt fizetett érték a piacon a tulajdonos.” A fő- ti szöveg néhány pontatlan- ságot tartalmaz. Anélkül, hogy ezekre kitérnék, még annyit említek, hogy ezek szerint a csirkeadó nem volt Szeged specialitása, csupán az, hogy a város saját ta- nyaterületéről a belterület- re behozott áruk után — a bevétel fokozására — szedett adót.” (Dr. Habermann Gusztáv, Roosevelt tér 6.)

A 4. kérdésre: Az öreggaz- da egy adott terület gazda- községe által választott sze- mély (rendszerint a legöre- gebb), aki a terület közösen jelentkező ügyeit intézte. Ilyen terület volt az ún. Nagyköte, Bodom stb. Évenként ez a gazdaközös- ség pázsutorfogadó gyűlést tartott, ahol megfogadták a mezőőröket (csőszöket), meg- beszélték a területen végze- ndő közös feladatokat, mint pl. útjavítás (dűlőutak), a kút- karbantartás, kút- ásás, csatornázás. Itt szá- molt be az öreggazda a múlt év eseményeiről, itt választották meg őt is. A mezőőrök munkáját is ő írá- nyította. Az öreggazda-inté- mény a termelőszövetkezetek megalakulásával ért véget, mert a továbbiakban nem volt szükség ilyen laza kö- zösségre. (Szekeres Szilvesz- ter, Bécsi krt. 42.)

Hasonlóan ír erről **Bör- csök Lajos** (Petőfi Sándor sugárút 89.) is, hozzá téve, hogy a kérdésben példaként említett Csáki Ferenc öreg- gazda 1963-ban, 67 éves ko- rában halt meg. Kitért még levelében a régi gazdakörök életére is.

A 7. kérdésre: Pestalics István a 80-as évek végén vagy a 90-es évek közepén kerülhetett Budapestől Sze-

gedre, özvegyemberként, Er- nő nevű kisfiával, aki az első világháborúban orosz fog- ságba esett; a legenda sze- rint ő volt Kijev első vörös- őrpáncsnoka. A cipészkölt- ő második feleségével a volt Domán-házban (Petőfi Sándor sugárút és a mai Partizán utca sarkán) ház- felügyelő volt. Soha nem volt önálló kisiparos, és há- za sem volt Somogytele- pen, nem is lakott ott 1925- ben. Ő volt Gera Sándor egyik munkásmozgalmi ta- nítómestere a húszas évek első felében, Lengyel János- sal, Jambrik Ferencel, De- li Károlyval, Cseh Imrével és Dobó Miklóssal, a Rekord Cipőüzem Szentháromság utcai műhelyében. Pestalics nagy szegénységben élt. 1933 és 1936 között halt meg, az Alsóvárosi temetőben han- tották el. Második felesége valamivel túlélte. (Pusztai József.)

A rovatvezető megjegyzé- se: Köszönjük; ha lehet, to- vábbi, még pontosabb adatot kérünk elhunytáétól.

A 8. kérdésre: A rámpás- bor a még forrásban levő, tejszerű, zavaros must, mely nagy széndioxid tartalmú, és így könnyen fejbeszál. Mi- vel kellemes csípős ízű és gyors hatású, nagyon sze- retik inni. Azért is fogyott belőle sok, mert a még for- rásban levő mustot a finán- cok nem vették fel, és így

Új kérdések

11. kérdés: Ki tudja, mikor halt meg Héger Mi- hály, a munkásmozgalmi harcos, aki a húszas évek- ben Ladvánszky József egyik legközelebbi illegális mozgalmi küzdőtársa volt? (Pusztai József.)

12. kérdés: Ki mit tud Fe- renczi József cipésmunkás- ról, aki a szegedi munkás- mozgalomban nagy nevű mozgalmi vezető volt? (Pusztai József.)

13. kérdés: Mit jelentenek, vagy mi a rendeltetésük a dóm körüli egyetemi és egy- házi épületek az X, Y, S stb. fémbetűknek? (Kivéve az évszámot, ami nyilvánvaló.) (Kelemen Gábor.)

14. kérdés: Hogyan, mi- lyen módon került a Lech- ner térre a Rozália-kápol- na? (Kelemen Gábor.)

15. kérdés: Mikor és mi- lyen szakmák könyvtárának egyesüléséből jött létre a szegedi Munkáskönyvtár? Hány kötet volt a 20-as, a 30-as, a 40-es években? Kik voltak könyvtárosai (az ismert Schwartz Izson, Ke-

adó nélkül lehetett szívni. Ugyanis a hordóból nádcse- vőn — Rösken: nádcsevőn — szívták, innen ered a be- szívott kifejezés. (Szekeres Szilveszter.)

Hasonlóan ír erről **Hajdú Dezső**: „a szüret után egy- két héttel nevezik így a bort”, mondja, különösen az ő szülőföldjén, Bácskában, Újvidéken.

A 9. kérdésre: Prosznitz Vilmos 1836. jan. 7-én szüle- tett Szegeden. Ez időben apja, P. Mihály és Bamber- ger Sámuel közös társulá- sában nagykereskedők voltak. P. Vilmos egy ideig Bécsben élt, majd 1865-ben hazatért, és betársult apja és Bam- berger közös üzletébe. Az 1883. évi Szegedi Kalauz üz- letüket a Híd (mai Kállay Ödön) utcában levőnek mondja. 1885-ben P. Vilmos testvérét, Simont is maga mellé vette üzlettársnak, s így alakult meg a Prosznitz Mihály és Fiai cég. Az üz- letházuk a Bamberger-féle ház volt, vagyis a későbbi Prosznitz-ház a Széchenyi tér és a Csekonics (ma Nagy Jenő) utca sarkán. A fen- tiek szerint tehát az illető helytörténeti kutatóknak van igazuk, ki úgy vélte, hogy a Prosznitz-ház a Széchenyi tér és a Nagy Jenő utca sar- kán állott. (Dr. Gottwald László, Maros u. 3.)

A 10. kérdésre: Hajdú De- zső úgy véli, hogy Jurik Ka- terna Miklós Újvidékről származott Szegedre, mert ilyen vezetéknév vele együtt katonáskodott, s tőle tudja, hogy az apja Jugo- szláviából Magyarországra költözött. De a Katerna melléknévről nem tud.

kezovich Emilen, Hosszú Kovács Józsefnek (kivül), metől meddig? Van-e vala- kinek a birtokában gépell katalógus? Ki tud a könyv- tár folszabadulás utáni sor- sáról, a könyvtárolmány va- lamely részének hollétéről? (Kormányos András, Dugo- nics tér 13.)

Olvasóink válaszait a kér- deésekre és új kérdéseiket, melyekre választ szeretné- nek kapni, csütörtökig pár-ujuk.

Arcképek vadászfegyvereken

Vészt díszítésű vadász- fegyverekből álló gyűjte- ményt őriznek a közép-orosz- országi Izsevszkben, a gép- gyár múzeumában. A gyűj- temény most új darabbal egészült ki: egy kétsővű puskával, amelynek rajzait az Udmurt Autonóm Köztár- saság népművésze, Leonard Vaszev vésnök készítette.

Nyikolaj Nyekraszov és Ivan Turgenyev orosz írók arc- máiai mellett műveik il- lusztrációi láthatók. Vasze- nek ez a munkája az első abban a sorozatban, amelyet a tehetséges mester a vadá- szatról író orosz klassziku- sok arcképeiből akar össze- állítani.

Fürdés télidőben

A város előregedett épü- letű tisztasági közfürdőjét most hagyjuk figyelmen ki- vül és pillantásunkat vessük az újszegedi szabadeses ver- senyuszodára, amelyen most, télidőben megosztoznak az egészséget óvó, a frisse- ségüket megtartani akaró középkorosztálybeli fürdő- zők, főleg szellemi foglalko- zásúak, és a SZEOL úszói. A medence vize ilyenkor és általában 26—27 C-fokú len- ne elvileg, ha a befolyó víz keverése elérné ezt a hőér- téket. Ez jó a hevenként egyszer-kétszer úszkál- gató fürdőzőknek, akik ezzel is és általában az egészségre ked- vezőbb életmóddal szeretnék kikerülni a lassan „népbe- tegséggé” váló szívinfark- tust, érrendszeri megbetege- déseket. A sportszerűen úszóknak viszont túlságosan meleg ez a hőértékű víz. Mozgásukat lelassítja, elfá- rasztja őket. Frissebb, hide- gebb vízben könnyebb szá- mukra a sportszerű edzés, s ezt tartja jónak sportor- vusok és edzők is. A meden- ce vizének hőértékét egy- felől elégségesnek, másfelől pedig túlságosan magasnak érzik.

Csak az egészséges test- mozgás miatt úszkáló fürdő- zők véleményüket még meg- toldják azzal, hogy ilyen- kor, télidőben ütözik ki az újszegedi versenyuszodában meglevő technikai primitív- ség. A víz hőmérséklete a medencének nem minden ré- szén azonos. Különben is a fagypon alatti külső hőmér- séklet erősen lehűti a vizet, a medence fölött nincs meg- felelő vastagságú páratéteg. Ugyanakkor az öltöző kel- lemesen meleg, az onnan ki- vezető folyosót a medencéig viszont nem fűtik. Ezzel szemben a belépődíj igen ol- csó, mindössze 3 forint, a kedvezményt nyújtó bérlet- rendszer viszont még elő- nyösebb. Úgy tűnik, hogy az igazán olcsó belépődíj és kedvezményes bérlet mellett csak annyi technikai felké- szültséget tudnak nyújtani, amennyi jelenleg van.

Dr. Takács Antal, a Sze- gedi Vízművek és Fürdők igazgatója a téli fürdőzők véleményével kapcsolatban elmondotta, hogy minden igyekezetükkel azon vannak, hogy szolgáltatásuk kielégítő legyen. Hangsúlyozta, hogy a mostani téli iskolai szünet- ben naponta hatszázan, nyolcszázan is úszkáltak az újszegedi versenyuszodában. A SZEOL úszószakosztálya pedig mintegy száz bérletet vásárolt úszóinak, vízilabdá- zóinak. A számok önmaga- kért beszélnek, nem kell hozzájuk fűzni magyarázatot. A lehetőség annyi, amennyi most van.

Lódi Ferenc

NAPI KISLEXIKON

a repülés történetéről

Hetven esztendeje, 1902- ben született az ameri- kai Charles Lindbergh, akinek nevéhez az At- lanti-óceán első átrepü- lése fűződik. Az óceánt pedig 45 évvel ezelőtt, 1927-ben repülte át. A kettős évforduló kap- csán érdemes felidézni néhány epizódot a re- pülés történetéből.

● A gépek?

Az első kísérleti sik- lőrepüléseket az 1890- es években a német Li- lienthal Végézte, aki 1896-ban lezuhant. Ha- tására az amerikai Wright-testvérek készí- tettek először gépkocsi- motorral meghajtott re- pülőgépet, amely 1903- ban emelkedett a leve- gőbe. Blériot 1909-ben már átrepülte a La Manche-csatornát. Ma- gyarországon is 6 tar- tott először bemutató repülés.

● Magyarországon?

Blériot hatására kezd- tek foglalkozni nálunk a repüléssel. Zseli Ala- dárnak 1909-ben jelent meg A repülőgéptechni- ka alapelvei című köny- ve, melyben a repülés elméleti alapjait tár- gyalja. Az első világhá- ború idején már több kiváló repülőgép-terve- zőnk dolgozott. Később — a békeszerződés kö- tötségei miatt — első- sorban a sportgépek ter- vezésére fordítottak energiát, melyben ki- tűnt Lampich Árpád és Bánhidi Antal. A heli- kopterek egyik úttörője Asbóth Oszkár volt. Nagy teljesítmény volt Endresz György, aki 1931-ben 26 óra alatt re- pült az Egyesült Álla- mokból Magyarországra.

● Légiközlekedés?

Eleinte a repülőgépek még nem voltak alkal- masak rendszeres forga- lomra. Az első világhá- borúban kifejlesztett na- gyobb bombázógepeket alakították át később utasszállításra. 1919-ben indult meg Párizs és London, valamint Ber- lin és Weimar között a légiforgalom. Csakha- mar kialakultak az óceánokon átvetető lé- gútvonalak is. Magyar- országon 1922—23-ban indult a légiforgalom.

(Folytatjuk.)

Yöröskőy János:

4 FÉKETE
MACSKA
visszatér

11.

A két gépkocsi — az egyikre az ágat is fel- rakták — fél tizkor el is hagyta a tisztást, s útban volt Násfa felé.

— Mond, Paál — kérdezte Beke a kocsi- ban —, milyen madarak lehettek abban a fé- szekben?

— Azt hiszem, vadgalambok. Igen, igen, hi- szen mielőtt a fészek közelébe kúsztam, hal- lottam is, hogy turbékolnak. Azután, persze el- röppentek...

Beke elgondolkozva cigarettára gyújtott.

A násfal Kölcsey utca, a dunántúli kisváros csendes mellékutcája, amelyre Zalay alezre- des parancsnoki irodájának vasrácsos ablaka nézett, már sötét volt; az íróasztalon égett az olvasó- lámpa, de Beke még nem fogvott ki a kérdé- sekből. Pontosan ismerni akarta annak a tíz katonának a múltját, egyéniségét, akit legin- kább gyanúba vehetett. Hatan a harmadik üteg első lövegénél teljesítették szolgálatot, négyen pedig a két utolsó teherautóban ültek.

Zalay alezre- des — kövér, lassú mozgású, öt- ven körüli szőke férfi — már az előző napon

beszerezte a tíz ember adatait, néhányat pedig személyesen is jól ismert.

— Boda, a lözseres kocsi sofőre, gazdag, ma- szek autószerelő fia. Mielőtt bevonult, a Gömb- villám nevű beatzenekarban játszott. Gitáros. Az együttessel többször járt már külföldön. Az NSZK-ban és Spanyolországban is. A honvé- ségnél büntetve nem volt.

— Kiült mellette?

— Gruber tizedes. Ő nemrég fenytést ka- pott. Súlyos fegyveresértés követett el. Őrség- ben állt, de fegyverét letette, odatámasztotta a laktanyakerítéshez, és beállt a focizó fiúk közé. Civilben egyébként fodrász Pesten. Néha engem is megborotvált, s ilyenkor hagytam fecsegni, szellemeskedni. Persze, módjával. Úgy látszik, mégis hiba volt, elkapattam. Ha kíváncsi rá — dörmögte Zalay —, most már villanyborotvát használok...

— Lásuk az élelmiszeres kocsi! A sofőr?

— Czukor Pál, civilben motorversenyző. Nem épp nagynevű, nemzetközi mezőnyben nem is indult még. Azt mondja: elnyomják. Se a pénz, se a politika nemigen érdekli. Sőt, a lányok se. Egy istene van: a motor, egy szenvedélye: a sebesség. Fenytve egyszer sem volt.

— Kísérője?

— Király őrmester.

— Őt ma már láttam. Ott volt a szemlén.

— Régi, kipróbált bútoradarab, legalább húsz parancsnokot elköpottatott már. Sokszor megkísé- relték, hátha tisztet tudnának belőle nevelni. Aztán beletörődtek: nem tanulásra született, ő pedig meg volt elégedve a helyzetével. Nem langész, az biztos. Mégis, inkább a lányokkal szokták ugratni.

Ebben a pillanatban a rácsos ablakon egy fekete cica ugrott be, az otthonos vendég nyu- galmával. Az íróasztalra szökken, majd egyet-